

Łódź, 14 lipca 2023 r.,

Prof. dr hab. Przemysław Waingertner
Katedra Historii Polski Najnowszej
Instytut Historii
Wydział Filozoficzno-Historyczny
Uniwersytetu Łódzkiego

**Recenzja rozprawy doktorskiej pióra Karoliny Biedki,
pt. *Laurence Alma-Tadema (1865-1940). Życie i działalność na rzecz Polski i
Polaków*
napisanej pod kierunkiem dr hab. Marka Białokura, prof. Uniwersytetu
Opolskiego, Opole 2023**

Przedmiotem niniejszej recenzji jest praca doktorska Pani mgr Karoliny Biedki, nt. *Laurence Alma-Tadema (1865-1940). Życie i działalność na rzecz Polski i Polaków*, napisana pod opieką dr hab. Marka Białokura, profesora Uniwersytetu Opolskiego.

Na wstępie należy stwierdzić, że temat tej dysertacji został przez Autorkę wybrany (a przez promotora zaakceptowany) niezwykle trafnie. Postać Laurence Almy-Tademy – brytyjskiej pisarki, poetki, autorki sztuk teatralnych, tłumaczki, działaczki społecznej i filantropki, a co szczególnie istotne w kontekście recenzowanej pracy również osoby głęboko zaangażowanej w poczynania na rzecz Polski i Polaków w pierwszej połowie XX stulecia – jest bowiem nie tylko nieznaną szerzej wśród nieprofesjonalnych pasjonatów historii i wielbicieli anglosaskiej kultury, ale także nie była przedmiotem bardziej wnikliwych analiz polskich dziejopisów i badaczy literatury brytyjskiej. Nie budzą również – co oczywiste w tym przypadku – ramy czasowe, przyjęte przez Autorkę, które wyznaczają narodziny i śmierć bohaterki rozprawy.

Rozprawa doktorska K. Biedki - poprzedzona wstępem (w którym przedstawiła przyświecające jej w trakcie przygotowywania tekstu cele badawcze, scharakteryzowała

i uzasadniła konstrukcję rozprawy, zaprezentowała źródła do problematyki pracy oraz dotychczasowy stan badań i literaturę przedmiotu), a zamknięta podsumowującym zakończeniem, zestawiającym najważniejsze wnioski, wynikające z przeprowadzonych studiów - została zbudowana zasadniczo zgodnie z kanonem konstrukcji chronologiczno-problemowej z siedmiu rozdziałów, podzielonych na podrozdziały (można też dopatrzeć się w dysertacji innego jeszcze, nieformalnego podziału: dwa pierwsze rozdziały prezentują bowiem Laurence Almę-Tademę w ogólnym kontekście jej życiorysu i osiągnięć literackich, kolejne pięć to obszerne ukazanie „polskich wątków” w jej biografii).

Rozdział pierwszy przedstawia życie osobiste i rodzinne oraz skomplikowane relacje miłosne bohaterki dysertacji; proces kształtowania się i charakterystykę poglądów; wreszcie jej stosunek do „kobiecości” – zarówno w kontekście samookreślenia swojej roli w życiu prywatnym i publicznym, jak i w odniesieniu do rozwijającego się równolegle ruchu na rzecz przyznania kobietom praw wyborczych. Kolejny rozdział ukazuje twórczość Alma-Tademy, przybliży też jej najważniejsze dzieła, których analiza staje się dla Autorki rozprawy kluczem do dokonania próby odtworzenia i zrozumienia psychiki jej bohaterki.

W następnym rozdziale K. Biedka prezentuje i analizuje genezę zainteresowania Almy-Tademy polską kulturą, językiem, historią, wreszcie – ambicjami politycznymi, niepodległościowymi Polaków, które przekształciło się z czasem w charakterystyczną, konsekwentną, polonofilską postawę i spowodowało przejście pisarki z pozycji miłośniczki „polskości” do praktycznych, politycznych i społecznikowskich działań na rzecz Polaków i „sprawy polskiej”. W rozdziale czwartym przedstawiono działalność Szwajcarskiego Komitetu Generalnego Pomocy Ofiarom Wojny w Polsce oraz Polish Victims Relief Fund, w których prace Brytyjka zaangażowała się w latach I wojny światowej. W rozdziale kolejnym szczegółowa charakterystyka polskiej kolonii w Wielkiej Brytanii (i warunków jej egzystencji przed wybuchem i w trakcie Wielkiej Wojny) stanowi dla Autorki punkt odniesienia dla przedstawienia działalności kierowanego w istocie przez Almę-Tademę komitetu Polish Exiles Protection. Treść przedostatniego rozdziału stanowi opis i analiza poczynań bohaterki rozprawy w ramach przedsięwzięcia o nazwie „Dzieci Polskie”, polegającego na zakładaniu i prowadzeniu placówek pomocowych dla przedstawicieli najmłodszego pokolenia Polaków na Wyspach Brytyjskich. Rozdział siódmy i zarazem ostatni zawiera próbę rekonstrukcji nieformalnego udziału i roli brytyjskiej pisarki w pracach polskiej

delegacji na konferencję pokojową w Paryżu w 1919 r. (a zarazem - w działaniach mających budować „zakulisowo” poparcie dla jej postulatów na Zachodzie), a następnie jej aktywności na rzecz propolskiej propagandy i pomocy finansowej dla Polaków dwadzieścia lat później, gdy Polska zaatakowana przez Niemcy i Związek Sowiecki utraciła ponownie niepodległość. Ponadto do zasadniczego tekstu dysertacji dołączona została aneksy i bibliografia.

Zaproponowana przez K. Biedkę konstrukcja pracy, podobnie jak wybór samego tematu, nie budzi zastrzeżeń. Podział na poszczególne rozdziały jest logiczny, uzasadniony ich wyodrębnioną tematyką. Atutem rozprawy jest także zaprezentowana w niej narracja - sugestywna i obrazowa - w której K. Biedka, wykazuje nie tylko samodzielność, rzetelność badacza, ale i talent pisarza historycznego. Harmonijnie łączy bowiem interesująco przedstawianą faktografię z własnymi ocenami - osądem historyka, krytycznie analizującego źródła i literaturę przedmiotu - a także z cytatami, stanowiącymi ilustrację, a zarazem wzmocnienie autorskiej argumentacji (próbkę historycznego pisarstwa, znamionującego dar intrygowania Czytelnika, stanowi choćby początek wstępu).

O dużej wartości naukowej omawianej monografii stanowi także fakt, iż powstała ona w oparciu o szeroką i różnorodną bazę źródłową i literatury przedmiotu. Autorka skrupulatnie wykorzystała zatem źródła archiwalne, zgromadzone w archiwach polskich w kraju i poza jego granicami – zespoły złożone w Archiwum Akt Nowych, Archiwum Głównym Akt Dawnych, Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, Archiwum Muzeum Niepodległości w Warszawie, Archiwum Narodowym w Krakowie i Bibliotece Narodowej w Warszawie.

Doktorantka sięgnęła również po źródła pochodzące z archiwów zagranicznych - Beinecke Rare Book and Manuscript Library, Yale University, Bodleian Library (Oxford, Special Collections), Churchill Archives Centre (Cambridge), DAMS Antwerpen (Collectie Stad Antwerpen, Letterenhuis), Hoover Institution Library & Archives, The National Archives (Kew), The Morgan Library & Museum (Literary and Historical Manuscripts) oraz UC Riverside (Library, Special Collections and University Archives).

Autorka dysertacji oparła swe ustalenia również na artykułach prasowych z epoki pochodzących z blisko osiemdziesięciu – co warto podkreślić - periodyków i gazet polskich i zagranicznych (w tym brytyjskich, amerykańskich i nowozelandzkich).

Wykorzystała ponad sześćdziesiąt publikacji samej Laurence Almy-Tademy (książek i artykułów); blisko trzydzieści opublikowanych dokumentów; dwadzieścia tomów wspomnień i relacji; ponad dwadzieścia powieści, dramatów i tomów liryki; ponad pięćdziesiąt opracowań, powstałych do 1945 r.; ponad dwieście opracowań powstałych po zakończeniu II wojny światowej i wreszcie - blisko czterdzieści pozycji netograficznych. Stanowi to dowód rzetelności naukowej, a także pracowitości doktorantki.

Wypada tu dodać, iż szczególny charakter pracy badawczej przeprowadzony przez K. Biedkę, anonsowany zresztą we wstępie (wykorzystanie literatury pięknej jako źródła do stworzenia jak najpełniejszego i najwierniejszego wizerunku bohaterki), którego wynikiem miało być przedstawienie jej bohaterki zarówno jako człowieka, artystki (pisarki, poetki i dramatopisarki), jak i działaczki społecznej i politycznej oraz zaangażowanej publicystki - w pełni usprawiedliwia wspomniana wcześniej, poniekąd szczególną, konstrukcję zestawienia pozycji w bibliografii.

Tu warto podkreślić jeszcze jeden argument na rzecz uznania recenzowanej rozprawy za pozycję ambitną i wartościową – otóż, wyczerpując znamiona biografii i to ekologicznej, wzbogaconej o wyczerpujący rys historyczny czasów (wydarzeń, procesów, środowisk politycznych i kulturotwórczych oraz poszczególnych osobowości), w których przyszło żyć i działać bohaterce, zawiera ona rozważania w istocie o charakterze interdyscyplinarnym - łączące wątki, związane z historią polityczną i społeczną, oraz instrumenty przynależne warsztatowi historyka z poważną refleksją z zakresu literaturoznawstwa, czy anglistyki, jak również – wypada odwołać się do charakterystyki osobowości Almy-Tademy, kreślonej przez Autorkę – z dziedziny psychologii.

Wartość recenzowanej dysertacji wydatnie zwiększa również aneks. Składają się na niego załączniki (utwory i teksty samej Almy-Tademy oraz lista jej publikacji – z zakresu prozy, poezji, sztuk teatralnych i publicystyki) i ikonografia – atrakcyjna, bogata i starannie dobrana, stanowiąca sama w sobie bardzo interesujący dodatek do rozprawy).

Wreszcie należy odnieść się do jakości pracy badawczej Autorki, jej ustaleń i wniosków. Czy odpowiedziała – sobie i czytelnikowi – na pytania, jakie postawiła rozpoczynając pracę nad dysertacją? W tym kontekście, zdaniem piszącego te słowa,

argumentami na rzecz wysokiej oceny rozprawy są choćby: interesujące i przekonujące nakreślenie genezy pasji i postaw bohaterki w korzeniach rodzinnych i relacjach łączących ją z przyjaciółmi i wybitnymi przedstawicielami brytyjskiej kultury przełomu wieków; ciekawy szkic psychologiczny Almy-Tademy, dla nakreślenia którego pretekstem stały się skomplikowane relacje łączące ją z Maeterlinckiem; profesjonalnie przygotowana, kształcząca dla recenzenta, który niezależnie od zainteresowań literaturą, jest historykiem, wycieczka w domenę literaturoznawstwa i anglistyki, niekiedy wręcz filozofii sztuki, zaproponowana przez K. Biedkę w rozdziale, poświęconym bohaterce jako pisarce, poetce, autorce sztuk teatralnych, wreszcie tłumaczce; rekonstruowanie dróg (i przewodników po nich – patrz: *maestro* Paderewski, ale i Roman Dmowski), które wiodły Almę-Tademy do trwałego zafascynowania polskością, Polakami i Polską; *last but not least* – przedstawienie skrupulatnego, drobiazgowego opisu i analizy już nie tylko myśli i emocji, ale skutkujących wymiernymi konsekwencjami czynów – propolskich przedsięwzięć inspirowanych, bądź kierowanych przez Almę-Tademy w w pierwszej połowie XX stulecia. Podsumowując warto raz jeszcze podkreślić, iż właściwie zaletą pracy jest sama jej problematyka – udostępnienie polskiemu Czytelnikowi wiedzy o losach i działalności postaci słabo na polskim gruncie znanej, a bardzo zasłużonej dla wspierania polskich interesów w Europie i Stanach Zjednoczonych.

Dobrym prawem recenzenta jest oczywiście także wskazanie słabszych stron pracy, mankamentów, które mogą zostać jeszcze poprawione – choćby przed planowanym (miejmy nadzieję) drukiem omawianego tekstu. Jest rzeczą jasną, iż możemy w nim wyszukać pewną liczbę błędów literowych (choćby w poprzedzającym pracę streszczeniu, ale i w zasadniczym tekście) i potknięć stylistycznych (jak choćby na s. 9 – wers 8-9).

Merytorycznie można też polemizować z rysującym się na kartach rozprawy wizerunkiem wzajemnych relacji, ale także roli i znaczenia dwóch polskich orientacji politycznych – stawiających na Państwa Centralne aktywistów (w tym piłsudczyków) i wspierających Ententę „dmowszczyków”. Poniekąd z racji ukazania tego zagadnienia oczyma Almy-Tademy, Brytyjki, współpracującej z Paderewskim i Dmowskim (co zresztą jest zabiegiem uzasadnionym), zestawienie to ujęte zostało w biało-czarnym schemacie – być może warto byłoby skonfrontować je ze zobiektywizowanym, odautorskim komentarzem w przypisie, bądź nawet w samym tekście zasadniczym.

Bogactwo skrupulatnie wykorzystanych źródeł, prasy z epoki i literatury przedmiotu (których treści i ustalenia były przez Autorkę zestawiane, konfrontowane, weryfikowane i uzupełniane), uzasadniona, logiczna konstrukcja pracy, jej interdyscyplinarny charakter, wnikliwość K. Biedki, która pozwoliła jej rozwiązać problemy badawcze, postawione przed podjęciem studiów nad postacią jej bohaterki (i pojawiające się w trakcie badań) - słowem, wszystkie wymienione już wcześniej atuty recenzowanej rozprawy, pozwalają ocenić ją jako oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Należy też podkreślić, iż praca doktorska potwierdza rozległą wiedzę teoretyczną jej Autorki w dyscyplinie historia i wysokie umiejętności w zakresie samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Z satysfakcją stwierdzam zatem jednoznacznie, że rozprawa pióra Karoliny Biedki pt. *Laurence Alma-Tadema (1865-1940). Życie i działalność na rzecz Polski i Polaków*, napisana pod opieką dr hab. Marka Białokura, profesora Uniwersytetu Opolskiego, spełnia warunki określone w art. 187 ust. 1-2 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*.

Równocześnie chciałbym wyrazić nadzieję, iż recenzowana praca, którą uważam za wyróżniającą się, zostanie opublikowana drukiem – z korzyścią nie tylko dla badaczy dziejów Polski w XX w., ale i zainteresowanych historią kultury anglosaskiej w XIX i XX stuleciu.

Przemysław Waingertner

KIEROWNIK
KATEDRY HISTORII POLSKI NAJNOWSZEJ UL
prof. nadzw. dr hab. Przemysław Waingertner

